MICHAL BOBEK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2018. június 5.[1]

C-167/17. sz. ügy

Volkmar Klohn
kontra
An Bord Pleanála
együttesen eljáró felek:
Sligo County Council,
Maloney and Matthews Animal Collections Ltd

(a Supreme Court [legfelsőbb bíróság, Írország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Környezet – Hatásvizsgálat – Jogorvoslati eljáráshoz való jog – A jogorvoslati eljárásra vonatkozó azon követelmény, hogy az nem lehet mértéktelenül drága – A »nem lehet mértéktelenül drága« fogalma – Valamely általános jogelv – Időbeli hatály – Közvetlen hatály – *Res iudicata* – A költségviselésről rendelkező, jogerőre emelkedett határozat következményei”

I. Bevezetés

1. Volkmar Klohn 2004. június 24-én jogorvoslat engedélyezése iránti kérelmet terjesztett elő, hogy az ír bíróságok előtt megtámadhassa az An Bord Pleanála (területrendezési tanács, a továbbiakban: tanács) által hozott határozatot egy, a V. Klohn gazdasága közelébe tervezett, az elhullott állatok vizsgálatára kialakított egységre kiadott területrendezési engedély odaítéléséről. A jogorvoslati eljárás megindítását 2007. július 31-én engedélyezték számára. 2008 áprilisában azonban a kérelmét érdemben elutasították, 2008 májusában pedig az őt terhelő költségviselésről rendelkező végzést hoztak. A Taxing Master (költségekről határozó bíró, Írország) 2010 júniusában hozott határozatában mintegy 86 000 euróban állapította meg a vonatkozó költségeket.

2. V. Klohn arra alapozta a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatának megtámadását, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) nem vette figyelembe a 2003/35/EK irányelvben[2] foglalt azon előírást, amely szerint a jogorvoslati eljárás „nem lehet mértéktelenül drága” (a továbbiakban: a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály). Ítéletében a High Court (felsőbíróság, Írország) fenntartotta a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát. V. Klohn fellebbezést terjesztett elő a Supreme Court (legfelsőbb bíróság, Írország) előtt, amely a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság.

1 Eredeti nyelv: angol.

2 A környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról szóló, 2003. május 26-i európai parlamenti és tanácsi irányelv – bizottsági nyilatkozat (HL 2003. L 156., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 7. kötet, 466. o.).

3. A kérdést előterjesztő bíróság ebben az összefüggésben kérdezi, hogy: a) a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály időbeli hatálya miatt alkalmazandó-e; b) a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatállyal bír-e vagy arra vonatkozóan fennáll az összhangban álló értelmezés követelménye; és c) a Taxing Master (költségekről határozó bíró) és/vagy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló nemzeti bíróság köteles alkalmazni a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt, függetlenül attól, hogy a költségviselésről rendelkező végzés már jogerőre emelkedett.

II. Jogi keret

A. A nemzetközi jog

1. Az Aarhusi Egyezmény

4. A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló egyezmény (a továbbiakban: Aarhusi Egyezmény) „Hozzáférés az igazságszolgáltatáshoz [helyesen: Az igazságszolgáltatáshoz való jog]” című 9. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Valamennyi Fél biztosítja nemzeti jogszabályainak keretein belül, hogy amennyiben valamely személy úgy tekinti, hogy a 4. cikk értelmében benyújtott információigényét figyelmen kívül hagyták, teljes mértékben vagy részben helytelen módon [helyesen: jogellenesen] elutasították, nem kielégítő választ adtak, vagy bármely más módon azzal kapcsolatosan úgy jártak el, hogy az nem volt összhangban e cikk előírásaival [helyesen: vagy azt más módon nem e cikk rendelkezéseinek megfelelően intézték], legyen lehetősége bíróság előtt vagy bármely más, a törvény által létrehozott független és pártatlan testület előtt felülvizsgálati eljárást kérni.

[…]

(4) Az (1) bekezdés kiegészítéseképpen és annak korlátozása nélkül, [helyesen: Ezenfelül az (1) bekezdés sérelme nélkül] az (1), (2), és (3) bekezdésben jelzett eljárások elégséges és hatékony jogorvoslást kell, hogy biztosítsanak, többek között, amennyiben szükséges, a vitatott tevékenység felfüggesztése árán, méltányos, időszerű és nem kizáró módon költséges eljárást követve. Ezen cikk értelmében hozott döntéseket írásban kell megadni vagy rögzíteni. A bírósági határozatokat, és amikor lehetséges, egyéb testületek határozatait a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni.

[…]”

B. Az uniós jog

1. A 85/337 és a 2003/35irányelv

5. A környezeti hatásvizsgálatról szóló 85/337/EGK irányelv[3] (a továbbiakban: KHV-irányelv) rendelkezései szerint a környezetre várhatóan jelentős hatást gyakorló köz- és magánprojektek esetében környezeti hatásvizsgálatot kell végezni. A KHV-irányelv az ilyen projektek engedélyezésére irányuló döntéshozatali eljárás során betartandó, a nyilvánosság részvételére és a nyilvános konzultációra vonatkozó követelményeket is megállapít.

3 Az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló, 1985. június 27-i tanácsi irányelv (HL 1985. L 175., 40. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 1. kötet, 248. o.).

6. Az Aarhusi Egyezménynek az Európai Unió (akkor: az Európai Közösség) általi aláírását követően a KHV-irányelvet módosította a 2003/35 irányelv, amely beillesztette a 10a. cikket a KHV-irányelvbe. E rendelkezés értelmében:

„A tagállamok biztosítják, hogy vonatkozó nemzeti jogrendszerükkel összhangban az érintett nyilvánosság […] tagjainak […]: […] felülvizsgálati [helyesen: jogorvoslati] eljáráshoz legyen joguk a határozatok, jogi aktusok és mulasztások anyagi vagy eljárási jogszerűségének kifogásolása céljából ezen irányelvnek a nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezéseire is figyelemmel. […]

Az eljárásnak igazságosnak, méltányosnak és gyorsnak kell lennie, és nem lehet mértéktelenül drága.

E cikk rendelkezései hatékonyságának növelése céljából a tagállamok biztosítják, hogy a közigazgatási és bírósági felülvizsgálati eljárásokról [helyesen: jogorvoslati eljárásokról] gyakorlati információk álljanak a nyilvánosság rendelkezésére.”

7. A 2003/35 irányelv „Végrehajtás” címet viselő 6. cikkének első bekezdése az említett irányelv átültetésének határidejeként 2005. június 25-ét határozta meg.

C. Az ír jog

8. A Rules of the Superior Courts (a felsőbb bíróságok eljárási szabályzata) 99. rendelkezésének 1. szabálya szerint a perköltségek tekintetében a peres eljárás kimenetele a döntő. A pervesztes félnek a saját költségein felül meg kell fizetnie a másik fél részéről felmerült költségeket is. Ez az általános szabály, a bíróság azonban saját mérlegelési jogkörében eljárva eltérhet ettől a szabálytól, amennyiben az adott ügy sajátos körülményei indokolják.

9. A Bíróság a 2009. július 16-i Bizottság kontra Írország ítéletében [4] megállapította, hogy Írország nem ültette át a nemzeti jogába a KHV-irányelv 10a. cikkében foglalt azon szabályt, amely szerint az eljárások nem lehetnek mértéktelenül drágák. Az említett ítélet után Írország beillesztette a (módosított) Planning and Development Act 2000-be (a területrendezésről és területfejlesztésről szóló, 2000. évi törvény) 50B. cikket a területrendezési jogszabályaiba, ezért e jogszabályok alkalmazása során a felek maguk viselik a saját költségeiket, a bírók azonban kivételesen fontos okból eltérhetnek ettől a szabálytól.

III. A tényállás, az eljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

10. A jelen ügy tényállása 2004-ig nyúlik vissza, amikor területrendezési engedélyt adtak ki a szarvasmarhák szivacsos agyvelőbántalma járványra adott válasz részeként az Achonry, County Sligo (Sligo megye [Írország]) területére tervezett, az elhullott állatok, nevezetesen az Írország területéről származó elhullott tehenek vizsgálatára kialakított egység építésére. V. Klohn, az alapeljárás felperese olyan gazdaság tulajdonosa, amely közel található a létesítmény tervezett helyszínéhez.

11. 2004. június 24-én kelt kérelmében V. Klohn annak engedélyezését kérte, hogy keresetet nyújthasson be a tanács által kiadott területrendezési engedéllyel szemben. A felperes beadványaiban előadottak alapján úgy látom, hogy a keresetet arra alapozták, hogy a döntéshozatali eljárás során nem biztosították a nyilvánosság részvételét, és a környezeti hatásvizsgálatot csak a létesítmény ténylegesen megépülését követően fejezték volna be.

4 C-427/07, EU:C:2009:457, 92–94. pont.

12. V. Klohn számára 2007. július 31-én engedélyezték a jogorvoslati eljárás kezdeményezését. Az e Bíróság előtti tárgyaláson megerősítést nyert, hogy a bírósági jogorvoslat engedélyezése iránti kérelem hároméves késéssel történő elbírálása nem valamely fél magatartásának vagy mulasztásának következménye volt, hanem úgy tűnik, a kérelmet elbíráló nemzeti bíróság munkaterhének volt betudható.

13. A High Court (felsőbíróság) 2008. április 23-án hozott ítéletet, amelyben érdemben elutasította V. Klohn kérelmét.

14. A High Court (felsőbíróság) 2008. május 6-án a költségviselésről rendelkező végzést hozott, amelyben azt a rendes szabályt alkalmazta, amely szerint „a perköltségek tekintetében a peres eljárás kimenetele a döntő”. E szabállyal összhangban a High Court (felsőbíróság) elrendelte, hogy V. Klohn mint a jogvitában pervesztes fél az alapeljárásban részt vevő ellenérdekű fél és az érdekelt fél (a létesítményt építő társaság) számára térítse meg a költségeiket.

15. Költségtérítést kizárólag az érdemi bírósági jogorvoslat vonatkozásában ítéltek meg, a bírósági jogorvoslat engedélyezése iránti kérelem előterjesztésével összefüggésben nem. A kérdést előterjesztő bíróság rámutat, hogy mivel V. Klohn számára a jogorvoslatot 2007. július 31-én engedélyezték, a szóban forgó költségek a KHV-irányelvbe a 10a. cikket (a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt) beillesztő 2003/35 irányelv átültetésének határidejét követően merültek fel.

16. Tisztában vagyok vele, hogy maga a költségviselésről rendelkező végzés nem utalt a V. Klohn terhére esetlegesen megítélendő költségek összegére. V. Klohn a maga részéről azt adta elő, hogy a jogorvoslat engedélyezése iránti kérelemmel és a bírósági jogorvoslat iránti kérelemmel összefüggésben megközelítőleg 32 000 euró költsége merült fel.

17. A költségviselésről rendelkező végzés meghozatalát követően az ügy az észszerűen felmerült költségek összegének megállapítása céljából a High Court (felsőbíróság) Taxing Mastere (költségekről határozó bíró) elé került. V. Klohn beadványt terjesztett a Taxing Master (költségekről határozó bíró) elé, amelyben kérte, hogy az Aarhusi Egyezmény 3. cikkének (8) bekezdése és 9. cikkének (4) bekezdése, valamint a KHV-irányelv 10a. cikke alapján a megállapított költségszint ne legyen „mértéktelenül [magas]”.

18. A Taxing Master (költségekről határozó bíró) a költségek tekintetében 2010 júniusában hozott határozatot. A tanács eredetileg megközelítőleg 98 000 euró megtérítését kérte. A Taxing Master (költségekről határozó bíró) a tanács részére megtérítendő költségeket mintegy 86 000 euróban állapította meg.

19. Ezt követően V. Klohn azt kérte, hogy a High Court (felsőbíróság) vizsgálja felül a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát. Az említett bíróság fenntartotta a Taxing Master (költségekről határozó bíró) megállapítását. V. Klohn ekkor a Supreme Court (legfelsőbb bíróság) előtt fellebbezést terjesztett elő a High Court (felsőbíróság) hivatkozott ítéletével szemben.

20. Az egyértelműség kedvéért a jelen ügy főbb eseményeinek időrendje az alábbiak szerint foglalható össze:

– 2003. június 25.: a 2003/35 irányelv kihirdetése és hatálybalépése;[5]

– 2004. április 30.: a tanács határozata;

5 A 2003/35 irányelv 7. cikkében foglaltak szerint az említett irányelv a Hivatalos Lapban való kihirdetésének napján lép hatályba.

– 2004. június 24.: az eljárás megindítása (a területrendezési engedély megtámadásának engedélyezése iránti kérelem benyújtása);

– 2005. június 25.: az átültetési határidő letelte;

– 2007. július 31.: a bírósági jogorvoslat engedélyezése;

– 2008. április 23.: az ügyet érdemben elbíráló ítélet;

– 2008. május 6.: végzés a V. Klohnt terhelő költségviselésről;

– 2010. június 24.: a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozata a költségek összegének megállapításáról;

– 2011. május 11.: a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatával szemben benyújtott fellebbezés elutasítása.

21. A Supreme Court (legfelsőbb bíróság) az uniós jog helyes értelmezésével kapcsolatos kételyei miatt úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatalra a következő három kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„1) A [85/337 irányelv] 10a. cikke szerinti »nem lehet mértéktelenül drága« rendelkezés alkalmazható-e a szóban forgóhoz hasonló olyan esetben, amelyben a [2003/35 irányelv] legkésőbbi átültetési időpontját megelőzően adták ki az eljárásban megtámadott engedélyt, és amelyben az érintett engedélyt megtámadó eljárás is a hivatkozott időpont előtt indult? Amennyiben igen, a [85/337 irányelv] szerinti »nem lehet mértéktelenül drága« rendelkezés az eljárásban felmerült valamennyi költségre alkalmazandó, vagy csupán a legkésőbbi átültetési időpontot követően felmerült költségekre?

2) A pervesztes fél költségviselésre kötelezése keretében mérlegelési jogkörrel rendelkező nemzeti bíróságnak abban az esetben, ha a szóban forgó tagállam nem fogadott el a [85/337 irányelv] 10a. cikkének átültetésére szolgáló konkrét intézkedést, a hivatkozott rendelkezés hatálya alá tartozó eljárásban a költségviselésről szóló döntéshozatal keretében biztosítania kell-e, hogy az általa hozandó végzéstől nem válik az eljárás »mértéktelenül drágává« azért, mert a vonatkozó rendelkezések közvetlenül alkalmazandók, vagy mert az érintett tagállam bíróságának úgy kell értelmeznie nemzeti eljárásjogát, hogy az a lehető legteljesebb mértékben megfeleljen a 10a. cikk célkitűzéseinek?

3) Amennyiben nem minősítik és fellebbezés hiányában nemzeti jogi szempontból véglegesnek és jogerősnek minősül valamely költségviselésről rendelkező végzés, úgy az uniós jog megköveteli-e, hogy:

   a) a nemzeti joggal összhangban a pernyertes félnél észszerűen felmerült költségek összegének megállapításával megbízott Taxing Master (költségekről határozó bíró); vagy

   b) a Taxing Master (költségekről határozó bíró) ilyen határozatának felülvizsgálatára felkért bíróság

   figyelmen kívül hagyja az egyébként alkalmazandó nemzeti jogi intézkedéseket, és oly módon határozza meg a megítélendő költségek összegét, hogy az eljárás ne váljon mértéktelenül drágává?”

22. V. Klohn, a tanács, Írország és az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket. Az említett érdekelt felek a 2018. február 22-i tárgyaláson szóban is előadták érveiket.

IV. Értékelés

A. Bevezetés

23. A tanács határozata megtámadásának engedélyezése iránti eljárás 2004 júniusában indult, a 2003/35 irányelv 2005. júniusi átültetési határidejét megelőzően egy évvel. A megtámadást ugyanakkor néhány évvel később, 2007 júliusában engedélyezték. Az ügy érdemét elbíráló ítéletet 2008 áprilisában hozták meg. Mindezen idő során a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt még nem ültették át a nemzeti jogba. A nemzeti bírósági eljárás jelentős része azonban az átültetési határidőt követően zajlott le.

24. Első ránézésre tehát a jelen ügy valamely irányelv késedelmes átültetése „klasszikus uniós jogi esetének" tűnhet. A szóban forgó szabály pontos jellege és az alapügy időrendje miatt azonban a kérdés ennél valamelyest összetettebb, és ez vezette a kérdést előterjesztő bíróságot az arra vonatkozó kérdések előterjesztésére, hogy a) a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt közvetlen hatállyal bíró rendelkezésnek vagy összhangban álló jogértelmezésre szolgáló forrásnak kell-e tekinteni (második kérdés), és hogy kérdést terjesszen elő b) e szabály időbeli hatályára (első kérdés), valamint arra vonatkozóan c) hogy azt kinek és milyen módon kell alkalmaznia (harmadik kérdés)?

25. Nézetem szerint a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály, illetve még pontosabban a KHV-irányelv 10a. cikkének e szabályt magában foglaló ötödik bekezdése közvetlen hatállyal bír (B. szakasz), és arra hivatkozni lehet az eljárás 2003/35 irányelv átültetési határidejének leteltét követő első különálló szakasza kezdetétől felmerült költségekkel összefüggésben (C. szakasz). Azt, hogy adott nemzeti eljárás során e szabályt pontosan miként és kinek kell alkalmaznia, a nemzeti jognak kell rendeznie, igaz, korlátozásokkal (D. szakasz).

B. A második kérdésről: a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály összhangban álló értelmezése és közvetlen hatálya

26. A kérdést előterjesztő bíróság a második kérdésével arra vár választ, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatállyal bír-e, vagy e szabállyal összefüggésben érvényesül az „összhangban álló értelmezésre" vonatkozó kötelezettség?

27. A teljesség kedvéért érdemes megjegyezni, hogy a Bizottság szintén felvetette, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály az uniós jog egyik általános elvének konkrét kifejeződése lehet. A North East Pylon Pressure Campaign and Sheehy (NEPPC) ügyre vonatkozó indítványomban megjegyeztem, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály valóban valamely általánosabb elvnek egy irányelvben való konkrét kifejeződése.[6] A Bíróság az NEPPC ügyben nemrég hozott ítéletében szintén utalt rá, hogy a tényleges érvényesülés elve és a hatékony bírói jogvédelem elve általában megkövetelik, hogy az eljárások ne legyenek mértéktelenül drágák.[7]

28. Ezeket a kijelentéseket azonban helyesen úgy kell tekinteni, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt tágabb jogalkotói és alkotmányos összefüggésében kell értelmezni, nem pedig úgy, mint amely önálló, a jogalkotói hátterétől függetlenül alkalmazott általános uniós (környezetvédelmi) jogi alapelvet hoz létre. Amennyiben létezik ilyen általános elv, azt jogalkotói szinten kifejezésre kell juttatni ahhoz, hogy egyedi ügyekben alkalmazni lehessen.[8]

6 C-470/16, EU:C:2017:781, 33. pont.

7 2018. március 15-i North East Pylon Pressure Campaign and Sheehy ítélet (C-470/16, EU:C:2018:185, 55–58. pont).

8 Lásd ebben az értelemben az 1976. április 8-i Defrenne ítéletet (43/75, EU:C:1976:56, 18. és 19. pont) szemben a 2005. november 22-i Mangold ítélettel (C-144/04, EU:C:2005:709, 76. pont).

29. A jelen ügyben az az elv, amely szerint a jogorvoslati eljárás nem lehet mértéktelenül drága, konkrétan kifejeződésre jutott a KHV-irányelv 10a. cikke ötödik bekezdésén keresztül. Most ennek a konkrét rendelkezésnek a hatásait fogom vizsgálni.

1. Összhangban álló értelmezés

30. Az állandó ítélkezési gyakorlatból egyértelműen következik az összhangban álló értelmezés általános követelménye,[9] amelynek értelmében e követelmény „a Szerződés rendszeréből következik, amennyiben lehetővé teszi a tagállami bíróságnak, hogy az előtte folyó ügyben hozott határozata során hatáskörének megfelelően biztosítsa a közösségi jog hatékony érvényesülését”.[10]

31. Ezt a kötelezettséget az Aarhusi Egyezmény vonatkozásában is kifejezetten megerősítették.[11] Nem látom okát, hogy ez miért ne vonatkozna a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra is. Sőt, a jelen eljárásban részes egyik fél sem vitatta ezt a pontot.[12] A kérdést előterjesztő bíróság előadta továbbá az előzetes döntéshozatal iránti kérelmében, hogy a nemzeti jog alkalmas arra, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabállyal összhangban értelmezzék.

32. Az ugyanakkor más kérdés, hogy ebben a konkrét ügyben pontosan mit jelent a gyakorlatban az „összhangban álló értelmezés”, amivel a későbbiek során még foglalkozni fogok.[13]

2. Közvetlen hatály

33. Miközben az összhangban álló értelmezés követelményének fennállását elvben egyik fél sem vitatta, kizárólag a felperes hivatkozott arra, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatállyal bír.

34. Számít-e ilyen kontextusban az osztályozás? A Bíróság nemrégiben azt állapította meg, hogy a szóban forgó két fogalom meghatározott körülmények között hasonló eredményre vezethet.[14] Gyakorlati szempontból továbbá, jóllehet két különböző kategóriaként jelölik őket, valójában nincs éles határ az összhangban álló értelmezés (közvetett hatály) és a közvetlen hatály között. A valóság, úgy tűnik, inkább a két fogalom közötti folytonossághoz áll közelebb. Különösképpen egyéni megítélés (vagy inkább saját bevallás) kérdése, hogy melyik az a pont, amikor a nemzeti bíró a nemzeti szabályt még „erősen értelmezi” annak biztosítása érdekében, hogy valamely uniós jogi rendelkezéssel összhangban álljon, szemben valamely uniós jogi rendelkezésnek az ügyre történő közvetlen alkalmazásával.

35. A Bíróság mindazonáltal a közvetlen hatály és az összhangban álló értelmezés fogalmát két különálló kategóriaként dolgozta ki: a nemzeti szintű jogvitában a következményeik, és különösen az egyes felek jogai és kötelezettségei eltérőek lesznek.[15] Ezért is értem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság miért vetette fel ennek kérdését, hiszen a szóban forgó ügy nemzeti szintű kezelése szempontjából jelentőséggel bír annak eldöntése, hogy a KHV-irányelv 10a. cikkének a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt magában foglaló ötödik bekezdése közvetlen hatállyal bír-e.

9 1984. április 10-i von Colson és Kamann ítélet (14/83, EU:C:1984:153, 26. pont); 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 111–119. pont). Szintén lásd: 2012. január 24-i Dominguez ítélet (C-282/10, EU:C:2012:33, 24. pont); 2006. július 4-i Adeneler és társai ítélet (C-212/04, EU:C:2006:443, 109. pont).

10 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 114. pont).

11 2011. március 8-i Lesoochranárske zoskupenie ítélet (C-240/09, EU:C:2011:125, 50–52. pont).

12 Legalábbis elvi szinten, pillanatnyilag félretéve az említett követelmény időbeli hatályának még sajátosabb kérdéseit, és azon szervek/intézmények meghatározását, amelyek hatáskörrel rendelkeznek annak alkalmazására, ezt a kérdését alább, a kérdést előterjesztő bíróság első és harmadik kérdésére adott válaszadás során fogom vizsgálni.

13 Lásd a lenti 72–75. pontot.

14 2018. március 15-i North East Pylon Pressure Campaign and Sheehy ítélet (C-470/16, EU:C:2018:185, 52. és 58. pont).

15 Részletesebben a lenti 67–75. pontban.

a) A közvetlen hatály feltételei

36. Annak eldöntése során, hogy valamely rendelkezés rendelkezik-e közvetlen hatállyal, vizsgálni kell a szóban forgó rendelkezés jellegét, általános felépítését és szövegét.[16]

37. Valamely rendelkezés közvetlen hatállyal bír, amennyiben a tartalma alapján kellően világos, pontos és feltétlen ahhoz, hogy arra hivatkozni lehessen valamely ütköző nemzeti rendelkezéssel szemben vagy amennyiben az adott rendelkezések olyan jogokat állapítanak meg, amelyeket magánszemélyek a tagállammal szemben érvényesíthetnek.[17] Ez lehet például a helyzet, ha valamely tiltó rendelkezést általános jelleggel és egyértelműen fogalmaztak meg.[18]

38. Az ítélkezési gyakorlat alapján öt általános megállapítást kell tenni a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály vizsgálatát megelőzően.

39. Először, az ítélkezési gyakorlatból egyértelmű, hogy a „világos és pontos” meglehetősen rugalmas kifejezések. Valamely rendelkezés lehet „világos és pontos”, miközben meghatározatlan, vagy akár homályos fogalmakat vagy meghatározatlan jogi fogalmakat tartalmaz. Klasszikus példával élve a Bíróság az 1960-as években a van Gend & Loos ítéletben[19] és a Salgoil ítéletben[20] kimondta, hogy a vámok és mennyiségi korlátozások tilalma, valamint a vámokkal és mennyiségi korlátozásokkal „azonos hatású intézkedések” kellően világosak és pontosak voltak ahhoz, hogy közvetlen hatállyal rendelkezhessenek. A Bíróság az elmúlt fél évszázadot az „azonos hatású intézkedések” fogalmának értelmezésével töltötte.[21]

40. Másodszor, a Bíróság, úgy tűnik, szívesebben állapítja meg valamely rendelkezés közvetlen hatályát, függetlenül attól, hogy e rendelkezés homályos vagy meghatározatlan fogalmakat használ, ha a rendelkezés *tilalmat* tartalmaz. Amennyiben az adott rendelkezésre valamely önálló jog forrásaként hivatkoznak, amelynek kereteit meg kell határozni, a homályos fogalmakhoz való folyamodás jellemzően problematikusabb.[22] Ezért például a Carbonari és társai ítéletben[23] az orvostanhallgatók a vonatkozó irányelv alapján „megfelelő díjazásra” voltak jogosultak. Míg a díjazás nyújtására vonatkozó kötelezettség pontosan körülírt volt, a „megfelelő” kifejezés fogalmát nem határozták meg, és a díjazás megállapítására vonatkozó módszert sem irányoztak elő. A rendelkezés ennélfogva nem volt közvetlenül hatályos.

16 Lásd például: 1974. december 4-i Van Duyn ítélet (41/74, EU:C:1974:133, 12. pont).

17 1982. január 19-i Becker ítélet (8/81, EU:C:1982:7, 25. pont); 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 56. és 57. pont).

18 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 60. pont).

19 1963. február 5-i Van Gend & Loos ítélet (26/62, EU:C:1963:1).

20 1968. december 19-i Salgoil ítélet (13/68, EU:C:1968:54).

21 Maga a Van Gend & Loos és a Salgoil ítélet szigorú értelemben vett vámokkal és mennyiségi korlátozásokkal foglalkozott. A második, az „azonos hatású intézkedések” fogalmának magyarázata csak később vált szükségessé. Lásd például: 1969. július 1-jei Bizottság kontra Olaszország ítélet (24/68, EU:C:1969:29); 1974. július 11-i Dassonville ítélet (8/74, EU:C:1974:82); 1976. február 5-i Bresciani ítélet (87/75, EU:C:1976:18); 1982. november 24-i Bizottság kontra Írország ítélet (249/81, EU:C:1982:402).

22 Ebben az összefüggésben a jogtudomány különbséget tesz az „invocabilité d’exclusion” (szó szerinti értelemben kizárás céljából való hivatkozás – vagyis egy olyan uniós jogi rendelkezés, amely kellően világos ahhoz, hogy *megakadályozza* az ütköző nemzeti szabályozás alkalmazását) és az „invocabilité de substitution” (szó szerint helyettesítés céljából való hivatkozás [valamely uniós jogi szabály tekintetében] – vagyis egy olyan uniós jogi jogosultság, amely kellően és teljeskörűen kidolgozott ahhoz, hogy valamely fennálló nemzeti szabály *helyébe lépjen*) között. Lásd: Prechal, S., „Member State Liability and Direct Effect: What’s the Difference After All?” *European Business Law Review*, Vol. 17, 2006, 304. o. Az említett elméleti keretek között valamely uniós jogi rendelkezés, amely tilt bizonyos magatartásokat, és amely arra szolgál, hogy ne alkalmazzák a nemzeti jogot, az „invocabilité d’éxclusion” egy formájának tekintendő. Úgy tűnik, hogy ilyen esetekben a közvetlen hatály megállapításának küszöbe alacsonyabb. Ebben az értelemben lásd: Léger főtanácsnok Linster ügyre vonatkozó indítványa (C-287/98, EU:C:2000:3, 57. pont).

23 1999. február 25-i ítélet (C-131/97, EU:C:1999:98).

41. Harmadszor, a közvetlen hatály fennállását vagy fennállásának hiányát az egyedi jogi rendelkezések szintjén értékelik, mint például valamely jogalkotói intézkedés cikke, vagy akár annak egy szakasza. Egy ilyen értékelés keretében természetesen számít a szóban forgó jogszabályi intézkedés rendszere és belső logikája. Ez azonban nem akadályozza meg valamely konkrét rendelkezés közvetlen hatályát, még abban az esetben sem, ha ugyanannak a jogszabályi intézkedésnek a többi (vagy akár a legtöbb) rendelkezése nem bír közvetlen hatállyal.

42. Negyedszer, annak meghatározása során, hogy valamely szabály egy adott ügyben közvetlenül hatályos-e, a Bíróság nem annak megállapítására törekszik, hogy teljes rendelkezések közvetlen hatállyal bírnak és közvetlenül és szó szerint alkalmazandók. Ehelyett extrahálás útján jár el, vagyis annak megállapítására törekszik, hogy valamely alkalmazandó, konkrét magatartási szabály extrahálható-e az (esetleg hosszabb és összetettebb) uniós jogi rendelkezésből. Ezért például a Bíróság az EGK-Szerződés 119. cikkéből (jelenleg EUMSZ 157. cikk) megállapította az egyenlő munkáért egyenlő bér elvének (vagyis tulajdonképpen a díjazás terén a férfiak és a nők hátrányos megkülönböztetésének tilalma[24]) közvetlen hatályát,[25] amely cikk maga ennél valamelyest tágabb kötelezettséget állapított meg a tagállamok részére.[26]

43. Ötödször, a közvetlen hatály „feltétlen” követelménye arra utal, hogy az adott uniós jogi rendelkezés nem írja elő bármely további intézkedés elfogadását sem valamely uniós intézmény, sem a tagállamok részéről. Ezenfelül, az ítélkezési gyakorlat alapján, a tagállamoknak nem szabad mérlegelési jogkört biztosítani[27] a rendelkezés végrehajtása tekintetében vagy megengedni számukra, hogy valamely mulasztásra hivatkozással éljenek a mérlegelési jogkörükkel.[28]

44. Ugyanakkor, függetlenül a tagállam oldalán fennálló mérlegelési jogkör létezésétől, a közvetlen hatály feltételei még mindig teljesülhetnek. Ez lesz a helyzet különösen akkor, ha *bírósági jogorvoslat tárgyát képezheti* az arra vonatkozó kérdés, hogy a nemzeti hatóságok túllépték-e a mérlegelési jogkörüket.[29]

45. Főszabály szerint ez lesz a helyzet, ha a „minimális garancia”, „minimális jogok” vagy „minimális védelem”[30] megállapítható, és a bírósági jogorvoslat meg tudja állapítani, hogy a szóban forgó minimális szintet a tagállam tiszteletben tartotta-e.[31] Ezért például a Faccini Dori ítéletben a Bíróság kimondta, hogy az adott rendelkezés feltétlen volt és kellően pontos, mivel a vonatkozó fogalmakat meg lehetett határozni, és egyértelmű volt, hogy a szóban forgó jog mit írt elő. A tagállamokat megillette némi mérlegelési jogkör az adott ügy tárgyát képező irányelv által biztosított elállási jog határideje és feltételei tekintetében. Ez azonban nem érintette a rendelkezés pontos és feltétlen jellegét, mivel továbbra is lehetővé tette az alkalmazandó minimális jogok meghatározását.[32]

24 1976. április 8-i Defrenne ítélet (43/75, EU:C:1976:56, 39. pont).

25 1976. április 8-i Defrenne ítélet (43/75, EU:C:1976:56, 30–37. pont).

26 Lásd e tekintetben: Trabucchi főtanácsnok Defrenne ügyre vonatkozó indítványa (43/75, EU:C:1976:39, rendelkező rész). Először az e rendelkezésben szereplő, meg nem határozott fogalmakat vizsgálták. Elhangzott, hogy egyértelműen a tagállamok a szóban forgó rendelkezés címzettjei. A főtanácsnok ugyanakkor arra a következtetésre jutott, hogy a szóban forgó tágabb értelmű rendelkezésen belül van egy szűkebb körű javaslat is. E javaslatot úgy azonosította, mint „díjazás a szó szoros értelmében, és olyan munka tekintetében, amely nem csupán hasonló, hanem azonos”, és megállapította, hogy e rendelkezés közvetlenül alkalmazandó.

27 1974. december 4-i Van Duyn ítélet (41/74, EU:C:1974:133, 6. pont).

28 1982. január 19-i Becker ítélet (8/81, EU:C:1982:7, 28–30. pont).

29 1974. december 4-i Van Duyn ítélet (41/74, EU:C:1974:133, 7. és 13. pont). Lásd szintén: 1996. október 24-i Kraaijeveld és társai ítélet (C-72/95, EU:C:1996:404, 59. pont); 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 64. pont); 2013. március 21-i Salzburger Flughafen ítélet (C-244/12, EU:C:2013:203, 29. és 31. pont).

30 Lásd: 1991. november 19-i Francovich és társai ítélet (C-6/90 és C-9/90, EU:C:1991:428, 19. pont); 1994. július 14-i Faccini Dori ítélet (C-91/92, EU:C:1994:292, 17. pont); 2012. január 24-i Dominguez ítélet (C-282/10, EU:C:2012:33, 35. pont).

31 Lásd ebben az értelemben: 2000. szeptember 19-i Linster ítélet (C-287/98, EU:C:2000:468, 37. pont): „ez a tagállam által a szóban forgó rendelkezés nemzeti jogba történő átültetése során gyakorolható mérlegelési jogkör *nem zárja ki annak bírósági felülvizsgálatát*, hogy a nemzeti hatóságok túllépték-e a jogkörüket” (kiemelés tőlem).

32 1994. július 14-i ítélet (C-91/92, EU:C:1994:292, 17. pont). Lásd szintén: Skouris, V., *„Effet Utile* Versus Legal Certainty: The Case-law of the Court of Justice on the Direct Effect of Directives” *European Business Law Review* 17, 2006., 242. o., ahol a feltétlenséget úgy jellemzik, mint olyan rendelkezések, amelyek a tagállamok számára nem biztosítanak mozgásteret a tekintetben, hogy mikor és hogyan, és egyáltalán alkosson-e jogot.

46. Egyszerűen szólva, annak meghatározása során, hogy valamely tiltást előíró rendelkezés közvetlen hatállyal rendelkezik-e, az alapvető kérdés az, hogy a szóban forgó szabály érvényesíthető-e bíróság előtt. Biztosít-e minimális garanciákat, amelyeket valamely adott nemzeti szerv a gyakorlatban alkalmazni tud, esetlegesen az érintett tagállam oldalán fennálló bizonyos fokú mérlegelési jogkör ellenére? Létezik-e olyan, az adott rendelkezésből származtatható egyértelmű magatartási szabály, amely az egyedi ügyben alkalmazható?

b) A jelen esetre történő alkalmazás

47. Az ítélkezési gyakorlat által értelmezett fenti feltételek fényében úgy vélem, hogy a KHV-irányelv 10a. cikkének a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt magában foglaló ötödik bekezdése valóban közvetlenül hatályos.

48. Az arra vonatkozó szabály, hogy a KHV-irányelv hatálya alá tartozó jogorvoslati eljárások nem lehetnek mértéktelenül drágák, egyértelműen érvényesíthető a bíróságok előtt, abban a pillanatban mindenképpen, amikor a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóság az ilyen eljárások költségei felől határoz. Valóban biztosít minimális garanciákat: a kérelmező a költségek okán nem eshet el annak lehetőségétől, hogy jogvitát kezdeményezzen, és még kevésbé válhat fizetésképtelenné ennek közvetlen következményeképpen.

49. A mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály világos, pontos és feltétlen *tilalmat* tartalmaz. Tény, hogy annak fogalmát, hogy mi minősül „mértéktelennek” minden egyes ügy sajátos körülményeire figyelemmel kell értelmezni és alkalmazni. Ez azonban álláspontom szerint nem akadályozza meg, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály *világos és pontos* legyen. Általánosságban véve, függetlenül attól, hogy hány olyan iránymutatást adnának ki vagy ítéletet hoznának, amelyek értelmezni tudnák a „mértéktelenül drága” fogalmát, például tartományok, összegek vagy indikatív számadatok meghatározásával, e szabály alkalmazása során *mindig* szükség lesz bizonyos fokú értelmezésre az egyes ügyekben, ideértve az adott ügy sajátos kontextusának figyelembevételét: egész pontosan *ki* és *miért* pereskedik?[33] Más szóval: egyéni szinten mindig lesz valamilyen fokú bizonytalanság, ez azonban nem azt jelenti, hogy általános szinten is bizonytalanság lenne a tekintetben, hogy mit ír elő a szóban forgó szabály.

50. Ez az állítást jól szemlélteti például a Salzburger Flughafen ügy,[34] amelyben megállapítást nyert, hogy a környezetre „jelentős hatást” gyakorló projektek esetében elvégzendő környezeti hatásvizsgálat kötelezettsége közvetlenül hatályos. Annak ellenére volt ez a helyzet, hogy a „jelentős hatás” értékelését nyilvánvalóan eseti alapon kell elvégezni.[35]

51. Ami a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály *feltétlen* jellegét illeti, egyértelmű, hogy e tilalom alkalmazása nem függ semmilyen előfeltételtől. Helyes, hogy a tagállamok rendelkeznek némi mérlegelési jogkörrel a KHV-irányelv nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezései hatálya alá tartozó határozatok megtámadására szolgáló felülvizsgálati eljárások pontos jellege tekintetében. Mindazonáltal, mellőzve az időbeli tényezőt, amellyel alább az első kérdéssel összefüggésben fogok foglalkozni, ténylegesen egyik fél sem vitatja azt a tényt, hogy az alapügyben szereplő bírósági jogorvoslati eljárás ilyen jogorvoslati eljárásnak *minősülne*, amelyre vonatkozik az említett szabály.[36]

33 Ez a Bíróság Edwards ítéletéből is egyértelműen kiderül. Az említett ítéletben a Bíróság nem törekedett arra, hogy meghatározza a „nem mértéktelenül drága” fogalmának abszolút mértékét, és szintén kizárta az „átlagos” felperesen alapuló megközelítést. Ehelyett egy (nem kimerítő) felsorolását adta azoknak a legfontosabb tényezőknek, amelyeket a szabály alkalmazása során vizsgálni kell – lásd: 2013. április 11-i Edwards és Pallikaropoulos ítélet (C-260/11, EU:C:2013:221, 40–43. pont).

34 2013. március 21-i ítélet (C-244/12, EU:C:2013:203).

35 Lásd még például: 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 105–134. pont) a „foglalkoztatási körülmények” fogalmának tekintetében.

36 Ezért a jelen ügy kontextusában ez egyértelműen ellentmond a 2016. július 28-i Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ítéletnek (C-543/14, EU:C:2016:605, 50. pont), amelyet részletesebben vizsgálok a lenti 57–65. pontban.

52. Másképpen szólva, nem függ feltételektől valamely olyan, a jelen ügyben szereplőhöz hasonló helyzet, amely egyértelműen annak hatálya alá tartozik, amit a 2003/35 irányelvvel módosított KHV-irányelv helyes átültetésének le kellett volna fednie.

53. Hasonlóképpen igaz, hogy a tagállamok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a tekintetben, hogy miként érvényesítik a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt. Számos, a tagállamok által választható forma és módszer elérhető, mint például a felek kötelezettségvállalásának előírása; költségmaximáló mechanizmus létrehozása vagy a költségviselés maximumának meghatározása; védelmi célú költségviselés; perköltségek csökkentése; az ügyvédi díjakra vonatkozó korlátozások bevezetése; költségmentességi rendszer alkalmazása. Az ilyen intézkedések megfelelőek lehetnek a különböző szakaszokban: az eljárás megindítása előtt, az eljárás megindítását követően, folyamatos jelleggel az eljárás során, vagy az eljárás lezárultát követően.

54. Ez azonban megint csak nem zárja ki, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatállyal rendelkezzen. A mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály által előirányzott „minimális garancia” tekintetében nincsen mérlegelési lehetőség. Másképpen szólva, bármely esetlegesen fennálló mérlegelési jogkör csak a „hogyan”, nem pedig a „mit” kérdésére vonatkozhat.[37]

55. Ezért úgy vélem, hogy a KHV-irányelv 10a. cikkének a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt magában foglaló ötödik bekezdése közvetlenül hatályos a Bíróság fogalommeghatározása és e fogalomnak az ítélkezési gyakorlatában történő alkalmazása alapján. Mindazonáltal a Bíróság már korábban megállapította, hogy az Aarhusi Egyezmény ezen irányelv 10a. cikkének megfelelő rendelkezése nem rendelkezik közvetlen hatállyal, amely kérdéssel a következő szakaszban fogok foglalkozni.

c) Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (4) bekezdésének közvetlen hatályára vonatkozó ítélkezési gyakorlat

56. A Bíróság mindezidáig egyszer sem vizsgálta, hogy a KHV-irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdése közvetlen hatállyal rendelkeznek-e.

57. Az Ordre des barreaux francophones ítéletben,[38] amelyre nemrégiben az NEPPC ítélet[39] is hivatkozott, a Bíróság megállapította, hogy az Aarhusi Egyezmény (a 9. cikk (4) bekezdése) nem bírt közvetlen hatállyal.

58. Nem gondolom azonban, hogy az említett indokolás automatikusan átültethető lenne a KHV-irányelv 10a. cikkére.

59. Az Ordre des barreaux francophones ügy tárgyát a Belgiumban nyújtott ügyvédi szolgáltatások héamentességének eltörlése képezte. A Cour constitutionelle (alkotmánybíróság, Belgium), amely a mentesség eltörléséről rendelkező nemzeti jogszabály érvényességének kérdését vizsgálta, számos kérdést terjesztett a Bíróság elé, amelyek keretében sokféle különböző jogi eszközre és rendelkezésre hivatkozott. Az alapvető kérdés az volt, hogy az ügyvédi költségek ezt követő tényleges emelkedése

37 Nézetem szerint ez egyértelműen megkülönbözteti a jelen ügyet attól, mint amely az Írország által hivatkozott, a High Court (felsőbíróság) Friends of the Curragh Environment Ltd kontra An Bord Pleanála ([2009] 4 IR 451) ítéletének tárgyát képezte, amely ítéletben megállapítást nyert, hogy a 10a. cikknek nincs közvetlen hatálya. Tisztában vagyok vele, hogy abban az ügyben a felperes az eljárás korai szakaszában ténylegesen egy azt megállapító költségviselésről rendelkező végzés meghozatalát kérte, hogy az alperes semmilyen költségét nem kell majd megtérítenie. Egyetértek azzal a végkövetkeztetéssel, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály nem rendelkezik közvetlen hatállyal *az annak garantálására szolgáló értelemben, hogy valamely meghatározott eljárási eszközt arra használjanak*, hogy azáltal biztosítani tudják, hogy a költségek ne legyenek mértéktelenül magasak. Más szóval a „hogyan” tekintetében jelentős mérlegelési mozgástér állt rendelkezésre.

38 2016. július 28-i Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ítélet (C-543/14, EU:C:2016:605).

39 2018. március 15-i North East Pylon Pressure Campaign és Sheehy ítélet (C-470/16, EU:C:2018:185, 52. pont), amelyben az Aarhusi Egyezmény 9. cikke (4) bekezdése közvetlen hatálya hiányának megállapítása az Ordre des barreaux francophones ügyet követte a közvetlen hatály hiányára vonatkozó precedensként, anélkül, hogy ennek kérdését részletesebben vizsgálta volna.

Belgiumban (21%-kal, Belgiumban az ügyvédi szolgáltatásokat terhelő héa törvényben rögzített mértéke) gátolja a tényleges jogorvoslathoz való jog érvényesülését és különösen az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogot. A kérdést előterjesztő bíróság által felvetett számos kérdés közül az egyik arra irányult, hogy a 2006/112/EK irányelv összeegyeztethető-e az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) és (5) bekezdésével.[40]

60. A Bíróság ebben az összefüggésben röviden arra a megállapításra jutott, hogy az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (4) bekezdése csak az említett egyezmény 9. cikkének (1), (2) és (3) bekezdésében említett eljárásokra vonatkozik. Mivel az utóbbi rendelkezések önmagukban nem bírnak közvetlen hatállyal, a 9. cikk (4) bekezdésében rendelkezés sem bírhat közvetlen hatállyal, annak eredményeként, hogy ezekre kereszthivatkozást tartalmaz. Ezért a Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a 2006/112 irányelv *érvényességének megkérdőjelezése érdekében* nem lehet hivatkozni a 9. cikk (4) bekezdésére.[41]

61. Egyértelmű, hogy az Ordre des barreaux francophones ügy az Aarhusi Egyezményt érintette, nem pedig a KHV-irányelvet. A feltett jogi kérdés a másodlagos uniós jog egyik eszköze érvényességének vitatására vonatkozott, és nagyon eltérő ténybeli és jogi kontextusban terjesztették azt elő. Ezért számos oka van annak, hogy miért térhet el az az ügy a jelen ügytől.

62. Először, a felperes az Ordre des barreaux francophones ügyben *a héairányelv bírósági felülvizsgálatát* kérte, figyelemmel – egyéb rendelkezések mellett – az Aarhusi Egyezményben foglalt, a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra. Ezért az az ügy sokkal tágabb körű volt, és egy sor felhozott érv a héa jogi szolgáltatásokra való általános kivetésének megkérdőjelezésére vonatkozott, anélkül, hogy ennek során különösebben figyelemmel lettek volna az eljárásokra vagy azok típusára. Azon érvek közül csak az egyik vonatkozott az Aarhusi Egyezményre. Ezzel szemben a jelen ügyben a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra költségviselésről rendelkező egyedi végzéssel szemben hivatkoztak olyan eljárásban, amelyben a KHV-irányelv nyilvánosság részvételére vonatkozó rendelkezéseinek azonosított (állítólagos) megsértését kifogásolják. Ezenfelül az is fontos, hogy az ügy nem valamely nemzetközi egyezmény közvetlen hatályával,[42] hanem a másodlagos uniós jog egyik rendelkezésével kapcsolatos.

63. Másodszor, a jelen ügyben egyértelmű, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály főszabály szerint[43] a jelen ügyben szereplő konkrét eljárásra vonatkozik. Ez ellentmond az Ordre des barreaux francophones ügynek, amelyben *általános jellegű* kifogást terjesztettek elő a jogi eljárások költségeinek esetleges növekedése okozta aggályok miatt. Ezért döntő jelentősége volt annak, hogy az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének egyéb rendelkezései (azaz a 9. cikk (1)–(3) bekezdése) olyannyira nem voltak világosak és pontosak, hogy nem lehetett beazonosítani az összes olyan eljárást, amelyre a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály vonatkozott. A jelen üggyel és a KHV-irányelvvel összefüggésben nem áll fenn ilyen pontatlanság.

64. Harmadszor, az Ordre des barreaux francophones ügyben az egyetlen érv, amelyet a 9. cikk (4) bekezdése közvetlen hatályának hiánya tekintetében előadtak, az volt, hogy kereszthivatkozást tartalmaz az Aarhusi Egyezmény 9. cikkének (1), (2) és (3) bekezdésére, amelyek maguk nem rendelkeznek közvetlen hatállyal.[44] Ugyanakkor a KHV-irányelv 10a. cikkének többi bekezdését sokkal egyszerűbben és egyértelműbben fogalmazták meg. Ami ennél is fontosabb, a kereszthivatkozás elveszíti a jelentőségét a jelen bírósági jogorvoslati eljáráshoz hasonló ügyben, amelyben – ismét

40 A közös hozzáadottértékadó-rendszerről szóló, 2006. november 28-i tanácsi irányelv (HL 2006. L 347., 1. o., helyesbítések: HL 2015. L 323., 31. o.; HL 2007. L 335., 60. o.).

41 2016. július 28-i Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ítélet (C-543/14, EU:C:2016:605, 50. és 53–54. pont).

42 Lásd: 1976. február 5-i Conceria Bresciani ítélet (87/75, EU:C:1976:18); 1987. szeptember 30-i Demirel ítélet (12/86, EU:C:1987:400); 2000. május 11-i Savas ítélet (C-37/98, EU:C:2000:224).

43 Ismét figyelmen kívül hagyva az időbeli szempontot.

44 2016. július 28-i Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ítélet (C-543/14, EU:C:2016:605, 50. pont).

kiemelem – a tekintetben nincsen kétség, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály alkalmazandó-e. Más szóval, a Bíróság Ordre des Barreaux Francophone ügyben adott indokolásának egyik fő szempontját illetően a KHV-irányelv 10a. cikkének szerkezete és szövege eltér az Aarhusi Egyezmény 9. cikkétől.

65. Megítélésem szerint ezért az Ordre des barreaux francophones ügy és ezen ügy között egyértelműen lehet és kell is különbséget tenni.

3. Minden út Rómába vezet (egyes utak azonban rögösebbek a többinél)

66. Amint azt fentebb megjegyeztem,[45] abban minden fél egyetért, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály tekintetében fennáll az összhangban álló értelmezés kötelezettsége. Ennek a kötelezettségnek a fennállásával én is egyetértek. A kérdést előterjesztő bíróság szintén megerősítette, hogy az összhangban álló értelmezésnek nincs akadálya.

67. Lehetne azzal érvelni, hogy mivel állítólagosan ugyanaz az eredmény érhető el az összhangban álló értelmezés útján, mint a közvetlen hatály által, nem is volt igazán szükséges a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatályának fenti vizsgálata.

68. Két okból is úgy gondolom, hogy ez nem lenne elfogadható következtetés, az egyik ok elméleti jellegű, a másik gyakorlati.

69. *Elméleti* szinten, nézetem szerint némiképp ellentmondásban állnék magammal, ha azt állítanám, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály *nem* elég világos és pontos ahhoz, hogy közvetlen hatállyal rendelkezzen valamely egyedi ügyben, egyidejűleg pedig azt állítani, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály *kellően* világos és pontos ahhoz, hogy a nemzeti bírókat egyedi ügyekben az említett szabály alkalmazására *kötelezze* az összhangban álló értelmezés követelménye révén.

70. A mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatálya magában foglalja a költségek „visszametszésére” vonatkozó rendelkezés alkalmazását azáltal, hogy megakadályozza a nemzeti bíróságot abban, hogy a költségeket a „mértéktelenül [magas]” küszöb felett állapítsa meg, miközben természetesen a költségekre vonatkozó többi általános alkalmazandó nemzeti jogszabály keretein belül jár el. Az összhangban álló értelmezés megköveteli a nemzeti bíróságtól, hogy „összeszedje” a nemzeti jog elemeit, és megtalálja a módját annak, hogy a költségeket a „mértéktelenül drága” küszöb alá szorítsa. Másképpen fogalmazva: a „mértéktelenül drága” küszöb azonosításához szükséges világosság és pontosság küszöbe mindkét esetben azonos.

71. Az említett világosság és pontosság vagy fennáll, vagy sem; nem tűnnek el varázsütésre a „közvetlen hatály” említésekor. Úgy vélem, zavarhoz vezetne azt a benyomást kelteni, hogy a „világosságra és pontosságra” vonatkozó eltérő szabályok érvényesülnek a közvetlen hatállyal és az összhangban álló értelmezéssel kapcsolatos esetekben.

72. A jelen ügy összefüggésében ez a választás *gyakorlati* szinten okozza a legjelentősebb különbséget.

73. Először, az összhangban álló értelmezésnek megvannak a maga korlátai abban az értelemben, hogy ez a megközelítés nem használható „contra legem” eredmény elérésére.[46] Az, hogy mi minősül „intra”, „preater” legemnek, és mi az, ami már „contra legem” elkerülhetetlenül a bíró arra vonatkozó szubjektív értelmezésétől függ, hogy valamely konkrét eredmény a nemzeti jog átfogó értékelése alapján elérhető-e. Ezzel szemben, amennyiben valamely irányelv rendelkezése közvetlen hatállyal bír, ez a

45 Lásd a fenti 31. pontot.

46 Lásd például: 2006. július 4-i Adeneler és társai ítélet (C-212/04, EU:C:2006:443, 110. pont).

körülmény sokkal pontosabb „bemetszést” ejt a nemzeti jogrendszeren. Alapszinten ez a szabály önálló egység, amely azonosítható és kiszámítható, abban az értelemben, hogy nem függ értelmező szándéktól és képzelőerőtől, valamint az egyes nemzeti jogrendszerek rugalmasságától vagy az adott jogrendszer valamely önálló szereplőjétől.

74. Másodszor, valamely irányelv közvetlen hatályára kizárólag az állammal szemben lehet hivatkozni, magánfelekkel szemben nem [47] (amilyen például az érdekelt fél az alapügyben). Ezzel szemben az összhangban álló értelmezésre nem vonatkozik ilyen, magában az elvben benne rejlő korlátozás. Az összhangban álló értelmezés a magánfelek közötti jogviták kontextusában is alkalmazható. [48] Lehetne azon vitatkozni, hogy az adott ügyben olyan általános jogelvek, mint például a jogos bizalom, megakadályozhatják-e hátrányos következmények alkalmazását harmadik fél magánszemélyek tekintetében, [49] habár általánosan elfogadottnak tűnik, hogy az összhangban álló értelmezés gyengítheti valamely magánszemély jogi helyzetét. [50]

75. Harmadszor, amennyiben kizárjuk a közvetlen hatályt, az állam esetleges felelősségével kapcsolatos helyzet szintén összetettebbé és homályosabbá válik. Az olyan esetekben, amelyekben az átültetés nem volt megfelelő, a közvetlen hatály pedig nem lehetséges, a sérelmet elszenvedő felek arra kényszerülnek, hogy az állammal szemben indított kártérítési keresetek útján törekedjenek jogorvoslatra. Ez természeténél fogva a jogi eljárások megsokszorozásával jár. Az uniós jog „kellően súlyos megsértésének” megállapítása továbbá általában nehezebb lesz olyan helyzetben, ahol a megsértett szabályról azt állapították meg, hogy *nem* elég világos és pontos ahhoz, hogy közvetlenül alkalmazandó legyen. [51]

4. Következtetés

76. Nézetem szerint a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály kellően világos és pontos ahhoz, hogy a nemzeti bíró adott ügyben meg tudja állapítani, hogy a „mértéktelenül drága” esete áll-e fenn egy adott ügyben. Ez a szabály egyúttal feltétlen is. Ezért azt javaslom a Bíróságnak, hogy a kérdést előterjesztő bíróság második kérdését a következők szerint válaszolja meg:

„A KHV-irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdésében foglalt, a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó követelmény közvetlen hatállyal bír. A pervesztes fél költségviselésre kötelezése keretében mérlegelési jogkörrel rendelkező nemzeti bíróságnak abban az esetben, ha nem fogadtak el a fenti rendelkezés átültetésére szolgáló konkrét intézkedést, a hivatkozott rendelkezés hatálya alá tartozó eljárásban a költségviselésről szóló döntéshozatal keretében kell biztosítania, hogy az általa hozandó végzéstől nem válik az eljárás »mértéktelenül drágává«.”

47 1990. július 12-i Foster és társai ítélet (C-188/89, EU:C:1990:313, 18–20. pont); 2017. október 10-i Farrell ítélet (C-413/15, EU:C:2017:745, 22–29. pont).

48 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584). Ezt a kijelentést azon feltevés alapján teszem, hogy a nemzeti bíróság vagy az egyik, vagy a másik megoldást fogja alkalmazni, ugyanabban az ügyben azonban mindkettőt egyszerre nem. Más szóval, ez egyfelől nem támasztaná alá a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály közvetlen hatályának fennállását a tagállammal szemben, másfelől pedig kizárná e szabály másik fél magánszeméllyel szembeni horizontális alkalmazását, miközben az összhangban álló értelmezés révén ténylegesen ugyanazt a kötelezettséget állapítaná meg az utóbbi személy terhére.

49 Lásd: 1996. szeptember 26-i Arcaro ítélet (C-168/95, EU:C:1996:363, 42. pont), amely mindenesetre úgy tűnik, hogy a büntetőjog területére és a büntetőjogi felelősség megállapítására korlátozódik az összhangban álló értelmezés következtében. Lásd például: 2007. július 5-i Kofoed ítélet (C-321/05, EU:C:2007:408, 45. pont). Lásd még: Kokott főtanácsnok Kofoed ügyre vonatkozó indítványa (C-321/05, EU:C:2007:86, különösen a 65. pont), amely egyértelműen kimondja, hogy a „közösségi jognak a nemzeti jog rendelkezései által közvetített, azaz *közvetett*, az egyén számára hátránnyal járó alkalmazása megengedett.”

50 Lásd szintén a jelen indítvány lenti 104. pontját.

51 1996. március 5-i Brasserie du pêcheur és Factortame ítélet (C-46/93 és C-48/93, EU:C:1996:79, 56. pont).

C. Az első kérdésről: a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály időbeli hatálya

77. Hivatkozhat-e[52] valóban V. Klohn a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra a jelen ügyben, tekintettel arra, hogy a keresetét az említett szabály átültetési határidejét megelőzően terjesztette elő? Amennyiben igen, ez csak az átültetés időpontját *követően* felmerült költségekkel kapcsolatban lehetséges, vagy a hivatkozott határidőt *megelőzően* felmerült költségekre is vonatkozhat „visszamenőleges hatállyal"? Ezek a kérdések állnak a kérdést előterjesztő bíróság első kérdésének középpontjában.

78. A jelen ügyben a bírósági eljárást az átültetési határidő lejárta előtt indították, az eljárás azonban a fenti időpontot követően még jelentős ideig folytatódott, amelynek során költségek gyűltek össze.

79. Amennyiben a kérdést előterjesztő bíróság első kérdése az átültetési határidőt *megelőzően* felmerült költségekkel kapcsolatos, úgy vélem, hogy a kérdés némiképpen elméleti jellegű. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem valóban utal arra, hogy csak olyan költségek képezik vizsgálat tárgyát, amelyek az eljárás érdemi szakasza során merültek fel, amely szakasz legkorábban 2007. július 31-én indult, miután engedélyezték a bírósági jogorvoslatot, következésképpen az átültetési határidő leteltét *követően*: 2005. június 25. után.

80. Úgy vélem, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra hivatkozni lehet a releváns költségek tekintetében a jelen ügyben, vagyis a tanács részéről az alapügy *érdemi* szakasza során felmerült költségek tekintetében.

81. Annak vizsgálatával fogom kezdeni, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály anyagi jogi vagy eljárásjogi szabályként osztályozható-e (1). Ezt követően vizsgálni fogom az időbeliség szempontjának alternatív megközelítési módjait (2), mielőtt alkalmazom azokat a jelen ügyre (3).

1. Annak jelentősége, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály anyagi jogi vagy eljárásjogi szabály-e

82. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint „az eljárási szabályokat általában a hatálybalépésükkor folyamatban lévő jogvitákra is alkalmazni kell", míg az anyagi jogi szabályokat „általában úgy értelmez[ik], hogy azok a hatálybalépésüket megelőzően keletkezett jogviszonyokra csak annyiban vonatkoznak, amennyiben azok szövegéből, céljából és rendszertani elhelyezkedéséből az ilyen értelmezés világosan következik".[53] Az anyagi jogi szabályok főszabály szerint csak a hatálybalépésüket követően keletkezett helyzetekre vagy már kialakult helyzetek jövőbeli hatásaira vonatkoznak.[54]

83. A mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály nem illeszthető be szépen az „eljárásjogi" vagy „anyagi jogi" dobozba.

84. Egyfelől igaz, hogy a költségekre vonatkozó rendelkezések gyakran a nemzeti törvénykönyvekben vagy (polgári) perrendtartásokban találhatóak. Ezenfelül a Bíróság ítélkezési gyakorlatának egy része értelmezhető úgy, mint amely arra utal, hogy a költségekre vonatkozó szabályok eljárásjogiak. Az Altrip ítéletben a Bíróság hallgatólagosan különbséget tett az anyagi jogi szabályok – mint amilyen a hatásvizsgálat elvégzésére vonatkozó követelmény – és az eljárási szabályok – mint például a bírósági

52 Szándékosan használom a „hivatkozik" szót annak semlegessége miatt. Az első kérdés kizárólag az időbeli dimenzióra összpontosít. Annak pontos módjával, hogy e szabályra miként hivatkoznak (közvetlen hatály vagy összhangban álló értelmezés), a második kérdésre adott válaszban fogok foglalkozni.

53 1981. november 12-i Meridionale Industria Salumi és társai ítélet (212/80–217/80, EU:C:1981:270, 9. pont); 1993. július 6-i CT Control (Rotterdam) és JCT Benelux kontra Bizottság ítélet (C-121/91 és C-122/91, EU:C:1993:285, 22. pont); 2012. február 14-i Toshiba Corporation és társai ítélet (C-17/10, EU:C:2012:72, 47. pont).

54 2010. július 6-i Monsanto Technology ítélet (C-428/08, EU:C:2010:402, 66. pont); 2010. december 16-i Stichting Natuur en Milieu és társai ítélet (C-266/09, EU:C:2010:779, 32. pont). Lásd még: az 1986. július 10-i Licata kontra GSZB ítélet (270/84, EU:C:1986:304, 31. pont); 2002. január 29-i Pokrzeptowicz-Meyer ítélet (C-162/00, EU:C:2002:57, 50. pont).

jogorvoslathoz való jog – között.[55] Az Edwards ítéletben úgy tekintették, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály azonnal alkalmazható volt, amely az eljárási jellegére engedett következtetni, ez ugyanakkor kifejezetten nem nyert megerősítést.[56] A Bíróság a Saldanha és MTS ítéletben és a Data Delecta Aktiebolag és Forsberg ítéletben a költségek fedezetéül szolgáló biztosítékadásra vonatkozó szabályokat kifejezetten eljárásinak minősítette.[57]

85. Másfelől úgy vélem, lehetetlen fenntartani azt a nézetet, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály tisztán vagy egyértelműen eljárásjogi természetű. Általánosságban véve a költségek felől gyakran az ítélet rendelkező részében határoznak, és rendes körülmények között a perköltségek tekintetében a peres eljárás kimenetele (vagyis az érdemi döntés) a döntő. A Bíróság az Altrip ítéletben valóban utal eljárásjogi/anyagi jogi különbségtételre, azt azonban semmilyen módon nem jelöli meg, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályhoz hasonló, költségekre vonatkozó szabály melyik fenti kategóriába tartozhat. Az Edwards és Pallikaropoulos ügy e kérdés tekintetében egyszerűen nem egyértelmű: a Bíróság kifejezetten az időbeli hatályt egyáltalán nem vizsgálta. A kérdés egyszerűen nem merült fel. A Data Delecta Aktiebolag és Forsberg ítélet és a Saldanha és MTS ítélet egyaránt kizárólag a költségek *biztosítékával* foglalkozott, nem pedig a költségek tényleges megállapításával.[58]

86. Ennél is fontosabb, hogy alaposabb értelmezés alapján a hivatkozott ítélkezési gyakorlat nézetem szerint árnyaltabb.[59] Két hibátlan „eljárási” és „anyagi jogi” doboz helyett, az alapul szolgáló megközelítés inkább mérték kérdése: minden új uniós jogi szabály azonnal alkalmazandó, ezt követően azonban a figyelem az ilyen új szabályok egyedi ügyekre való alkalmazásának korlátaira irányul. Az ilyen korlátozások, különösen a szerzett jogok védelme és/vagy a bizalomvédelem formájában, sokkal erősebbek ott, ahol egyértelműen anyagi jogi szabályok vannak, amelyek tiltják a valódi visszamenőleges hatályt múltbéli tények és lezárult jogi viszonyok ismételt újraértékelése formájában. Fordítva pedig sokkal gyengébbek vagy hiányoznak ott, ahol tisztán eljárási szabályok vannak. Egy ilyen kontextusban a jog és az elvárások stabilitásának és előreláthatóságának van jelentősége, figyelemmel a szóban forgó szabály konkrét típusára.

87. E pont tekintetében az írásbeli észrevételekben és a tárgyaláson folytatott értekezés kevésbé összpontosított a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály szigorú kategorizálására, sokkal inkább az esetleges visszamenőleges hatásaira és a felek által az eljárás kezdetén és annak során támasztott elvárásokra koncentrált.

88. E tekintetben a tanács hangsúlyozta, hogy a „bevetési szabályoknak”, ideértve a jogvita esetleges költségeit, nem szabad változniuk a játék közepén. A felek *a kezdetekkor* a stratégiájukat nem csak az ügy érdemére vonatkozó jogi értékelésükre és a nyerési esélyeikre, hanem a költségviseléssel kapcsolatos kockázataikra is alapítják.

89. Ennek az érvnek valóban van némi alapja. Vannak azonban nyilvánvaló korlátai is. Különösen az olyan összetett ügyekben, mint amilyen a jelen ügy is, a feleknek nincsen egyértelmű elképzelésük az összes költségről már az első napon. Minél tovább tart az eljárás, az annál kevésbé kiszámítható. Az elsőfokú ítéletek fellebbezéshez vezethetnek, jogorvoslati kérelmekhez, alkotmányos panaszokhoz, egyes ritka, kivételes esetekben pedig akár a Bíróság elé terjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelemhez. Meglehetősen egyértelmű, hogy bármely észszerűen eljáró felperes vélhetően minden egyes fent

55 2013. november 7-i Gemeinde Altrip és társai ítélet (C-72/12, EU:C:2013:712).

56 2013. április 11-i Edwards és Pallikaropoulos ítélet (C-260/11, EU:C:2013:221).

57 1996. szeptember 26-i Data Delecta Aktiebolag és Forsberg ítélet (C-43/95, EU:C:1996:357, 15. pont); 1997. október 2-i Saldanha és MTS ítélet (C-122/96, EU:C:1997:458, 16 és 17. pont).

58 Vagyis a költségek fedezetéül szolgáló biztosíték főszabály szerint csak abban az esetben vész el, amennyiben a biztosítékot letétbe helyező fél pervesztes lesz az ügy érdeme tekintetében. A hivatkozott ügyek inkább az állampolgárságon alapuló hátrányos megkülönböztetéssel voltak kapcsolatosak a költségek fedezetéül szolgáló biztosítékadási kötelezettség tekintetében.

59 Általánosabban véve, az uniós jog új tagállamokban fennálló időbeli hatálya tekintetében a csatlakozás napján átívelő ügyekben lásd: a Nemec ügyre vonatkozó indítványom (C-256/15, EU:C:2016:619, 27–44. pont).

említett szakaszban (újra)értékeli a költségviselés kérdését, és döntést hoz arról, hogy folytatni kívánja-e a pereskedést. Ezen túlmenően a bírák rendszerint rendelkeznek bizonyos fokú mérlegelési jogkörrel (egyes esetekben akár jelentős mérlegelési jogkörrel is) a végső értékelés, valamint a költségek megállapítása során.

90. Ezenfelül nem értek egyet a tanáccsal abban, hogy az állami vagy a magán peres felek azonos helyzetben lennének a költségekkel kapcsolatos várakozásaik tekintetében. Míg a tagállam nyilvánvalóan figyelemmel lesz valamely ügyben a védekezés és a védekezés folytatásának költségeire, az a veszély nem fenyegeti, hogy valamely egyedi, bíróság előtti jogvita következtében fizetésképtelenné válna. A legtöbb magán peres fél esetében azonban nem ez a helyzet.

91. A fentiekre tekintettel úgy vélem, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály időbeli hatályának kérdése nem oldható meg egyszerűen annak eldöntésével, hogy az említett szabály melyik dobozba, az eljárásjogi vagy az anyagi jogi dobozba illeszkedik jobban.

2. Az időbeli hatály alternatív megközelítési módjai

92. Amennyiben elfogadjuk a fent előadott érvelést, miszerint a várható költségeket az eljárás kezdetekor rögzítik, ez azzal a következménnyel járna, hogy az egész eljárás során azoknak a költségekre vonatkozó szabályoknak kellene érvényesülniük, amelyek a kezdeti pillanatban érvényesültek, és amelyekre a felek a perstratégiájukat építették. A felek egyfajta „költségalagútba” kerülnének, és mindvégig ebben maradnának az eljárás különböző szakaszaiban, például a bírósági jogorvoslat kérelmezése, a bírósági jogorvoslat, az elsőfokú ítélettel, a másodfokú ítélettel szemben előterjesztett fellebbezések és felülvizsgálati kérelmek, más bíróságok előzetes döntés iránti megkeresése, a költségekkel kapcsolatos jogviták során, és így tovább. Az én értelmezésemben a tanács és Írország ténylegesen ezt az álláspontot képviseli.

93. Megítélésem szerint ez a megközelítés nagyon problematikus. Ez olyan helyzeteket tenne lehetővé, amelyben a pereskedés akár évtizedekig is eltarthat a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály átültetési határidejét követően.

94. Ennek egy eltérő megközelítése, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály azonnal alkalmazandó lenne bármely, az átültetési határidőt követően hozott, a költségekről rendelkező végzés tekintetében. Ez nyilvánvalóan történhet eljárási szabály azonnali alkalmazása alapján, vagy anyagi jogi szabály valamely korábbi jogi változás „jövőbeli hatásaira” történő alkalmazása révén.

95. Nézetem szerint egy ilyen megoldás szintén némileg problémás. Amint azt fentebb megjegyeztem, nem értek egyet azzal a felvetéssel, hogy a várható költségek az eljárás legelején egyszer és mindenkorra kikristályosodjanak. Másfelől vitathatatlanul vannak bizonyos várakozások ebben a szakaszban. Szélsőséges példával élve, amennyiben valamely irányelv 2018. január 1-jén új költségviselési szabályt vezet be, egyedi körülmények hiányában nehéz lenne megindokolni a költségek tekintetében 2018. január 2-án hozott olyan határozatot, amely az új, a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt alkalmazza olyan eljárás tekintetében, amely az adott időpontot megelőzően már számos éve folyamatban volt. Habár a jelen eljárásban nem merült fel, teljességgel lehetséges, hogy egy ilyen megközelítés az új szabálynak a teljes egészükben az átültetési határidő lejárta (talán még az irányelv elfogadása) előtt felmerült költségekre való alkalmazásával járhat.

96. Meg kell találni a középutat. Két lehetőség képzelhető el.

97. Először, a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra esetlegesen hivatkozni lehet minden olyan költséggel kapcsolatban, amely az átültetési határidőt követően merült fel, még ha a szóban forgó eljárás az említett időpont előtt indult is meg. Ilyen módon az egyes eljárások költségeit fel kellene osztani az átültetési határidőt megelőzően, valamint azt követően felmerült (kiszámlázott vagy objektíven elszenvedett) költségekre.

98. Másodszor, az is megállapítást nyerhet, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály az eljárás átültetési határidőt követő első új „szakaszának” kezdetétől alkalmazandó. Ez alatt azt a pillanatot értem, amikor az ügyet elbíráló (a jelen ügyben igazságszolgáltatási) szerv olyan határozatot hoz, amely a) lezárja az adott szakaszt, például a fellebbezési bíróság által hozott, az ügyet érdemben elbíráló ítélet, vagy b) amely lehetővé teszi az eljárás folytatását, például az elfogadhatóságról szóló határozatot vagy, az ír bíróságok előtt folyamatban lévő eljárásra vonatkozó ismereteim szerint, a bírósági jogorvoslat engedélyezéséről szóló határozatot.

99. Ez a második lehetőség azon alapul, hogy az eljárás ilyen kulcsfontosságú pontjain a felek vélhetően megfelelően átgondolják a költségeket, valamint a jogvita folytatása mellett és az ellen szóló érveket. Jóllehet nyilvánvalóan nem ez lesz mindenkor a helyzet, a feltételezés észszerűnek tűnik, mint megközelítés pedig a gyakorlatban használhatónak és kiszámíthatónak látszik.

100. Megítélésem szerint a Bíróságnak számos okból a második lehetőséget kellene előnyben részesítenie. Habár az első lehetőség nyilvánvalóan kiszámíthatóbb abban az értelemben, hogy egyértelműbben meghatározható egyetlen időpontot jelöl meg a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály idézhetősége szempontjából, a költségeket nem feltétlenül fogja minden nemzeti rendszer ilyen szinten részletezni. Az egyéb gyakorlati kihívások, mint például rögzített díjak használata (azonosítható feladatok vagy az eljárás egyes részei tekintetében), amelyek nem valamely meghatározott időponttól függnek, szintén megkérdőjelezik az első lehetőség gyakorlati alkalmazhatóságát. Ezen túlmenően, a második lehetőség nagyobb figyelmet fordít a felek eljárás kezdetén fennálló várakozásaira. Ez különösen fontos, ha a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra magánfelekkel szemben szeretnénk hivatkozni (jellemzően ez lenne a helyzet például, ha az a magánfél, aki területrendezési engedélyt kapott, az engedéllyel szemben előterjesztett kifogás során beavatkozik).

101. Egyéb kifinomultabb és árnyaltabb megközelítések, például a felek konkrét eljárásban fennálló tényleges várakozásainak eseti értékelése alapján, nézetem szerint jelentősen összetettebbek lennének, és lényegesen kevesebb kiszámíthatóságot biztosítanának, mint a fent említett két lehetőség.

3. A jelen ügyre történő alkalmazás

102. A kérdést előterjesztő bíróság végső értékelésétől függően a fent előirányzott második lehetőség – a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály hivatkozhatósága az eljárás átültetési határidőt követő első különálló szakaszának kezdetétől – azt jelentené, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra attól a pillanattól kezdve hivatkozni lehet, hogy V. Klohn számára engedélyezték a bírósági jogorvoslati eljárás megindítását. E szabály az érdemi felülvizsgálat és az ügy érdemére vonatkozó döntéshozatal egészére alkalmazandó.

103. Ugyanakkor hozzá lehet tenni, hogy mivel az eljárás korábbi szakaszai tekintetében nem állapítottak meg költségeket, az első lehetőség nyilvánvalóan azonos gyakorlati eredményhez vezetne a jelen ügyben.

104. Végezetül, tisztában vagyok vele, hogy kizárólag azok a költségek képezik vizsgálat tárgyát, amelyek a tanács részéről merültek fel, amely közintézménynek minősül és a tagállam részének tekintendő.[60] Az tehát nem lehet kérdéses, hogy V. Klohn a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra magánfelekkel szemben hivatkozhat (a jelen ügyben az érdekelt féllel, a létesítményt építő társasággal szemben). Ezt a körülményt ezért e helyütt nem fogom részletesen vizsgálni. Érdemes ugyanakkor felidézni,[61] hogy annyiban, amennyiben a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt úgy tekintjük, hogy az közvetlenül alkalmazandó, e szabály közvetlen hatályára magánféllel szemben nem lehet hivatkozni. Ezzel szemben az összhangban álló értelmezés követelménye a magánfelek közötti viszonyokban is alkalmazandó, és esetlegesen ahhoz vezethet, hogy a magánfeleknek meg kell osztozniuk a költségterheken.[62] Ez újabb okot szolgáltat arra, hogy a fent javasolt második lehetőséget részesítsük előnyben, amely nagyobb figyelmet fordít az ilyen felek várakozásaira.[63] Ezen túlmenően, amint azt a fenti 74. pontban a második kérdéssel összefüggésben említettem, a magánfeleket érintő említett eltérő hatás további ok arra, hogy különbséget tegyünk a közvetlen hatály és az összhangban álló értelmezés között.

105. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett első kérdésre a következő választ adja:

„A kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévőhöz hasonló ügyekben a KHV-irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdésében foglalt azon követelményre, miszerint az eljárások »nem lehetnek mértéktelenül drágák«, az eljárás átültetési határidő leteltét követő első különálló szakaszának kezdetétől lehet hivatkozni, vagyis az ügyet tárgyaló igazságügyi hatóság általi olyan határozat meghozatalát követően, amely a) lezárja az adott szakaszt vagy b) lehetővé teszi az eljárás folytatását.”

D. A harmadik kérdésről

106. A kérdést előterjesztő bíróság a harmadik kérdésével arra vár választ, hogy függetlenül attól, hogy V. Klohn nem támadta meg a vele szemben hozott költségviselésről rendelkező végzést, amely ezért jogerőre emelkedett, a Taxing Master (költségekről határozó bíró), vagy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló bíróság köteles-e alkalmazni a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt a V. Klohn terhére megállapított költségek végső összegének meghatározásakor?

107. A kérdést előterjesztő bíróság végső értékelésétől függően, úgy vélem, hogy vagy a Taxing Master (költségekről határozó bíró), vagy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló bíróság köteles alkalmazni a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt (vagy közvetlen hatállyal bíró szabályként vagy összhangban álló értelmezés útján, összhangban a Bíróság által a második kérdés tekintetében hozott döntéssel).

108. E tekintetben azzal kezdem, hogy észrevételeket teszek a felek által ismertetett tényállással és nemzeti joggal kapcsolatban (1). Ezt követően válaszolni fogok a nemzeti bíróság harmadik kérdésére (2).

60 A fenti 47. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében.

61 Lásd a jelen indítvány fenti 74. pontját.

62 Akár az egyes felek, ideértve az érdekelt fél, egyszerűen arra való kötelezése révén, hogy viselje a saját költségeit az ügy érdemi kimenetelétől függetlenül, azt megelőzően, hogy a nemzeti jogban bármely, ilyen hatással járó egyértelmű szabályt fogadtak volna el.

63 Nem zárom ki, hogy ilyen esetben a bizalomvédelem elvét a nemzeti bíróság úgy veszi figyelembe, hogy azáltal megakadályozza az összhangban álló értelmezést a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó valamely olyan nem átültetett szabály tekintetében, amely pénzügyi kötelezettséget állapítana meg a peres eljárásban részes magánfél terhére.

1. Ténybeli elemek és nemzeti jog

109. Tisztában vagyok vele, hogy a V. Klohnnal szemben hozott költségekről rendelkező végzés jogerőre emelkedett.

110. A Bíróság ítélkezési gyakorlata hangsúlyozza a jogerő elvének jelentőségét, ugyanis mind a jog, mind a jogviszonyok stabilitásának, illetve az igazságszolgáltatás megfelelő működésének biztosításához fontos, hogy ne lehessen többé vita tárgyává tenni azokat a bírósági határozatokat, amelyek a rendelkezésre álló jogorvoslatok kimerülését, illetve az azok előterjesztésére nyitva álló határidők elteltét követően jogerőre emelkedtek.[64] Az uniós jog csak nagyon kivételes körülmények esetén írja elő valamely nemzeti bíróság számára, hogy mellőzze az adott ítélet jogerőssé válását megállapító belső eljárási szabályok alkalmazását.[65]

111. A jelen ügyben úgy tűnik, hogy nem állnak fenn ilyen kivételes körülmények. Van azonban számos, megjegyzésre érdemes különböző körülmény.

112. Először, jóllehet a V. Klohnnal szemben hozott költségekről rendelkező végzés jogerősnek minősül, azzal is tisztában vagyok, hogy az említett végzés a megítélendő költségek tekintetében semmilyen konkrét összeget nem állapított meg. Ami jogerősnek tűnik, az a bírósági *végzés*, amely megállapította, hogy a perköltségek tekintetében a peres eljárás kimenetele a döntő. Ezzel szemben a költségek – nemzeti bíróság előtt folyamatban lévő eljárás során jelenleg megtámadott – konkrét *összegének* kérdése nagyon is nyitottnak tűnik.

113. Másodszor, amennyiben V. Klohn meg kívánta volna támadni a vele szemben hozott költségviselésről rendelkező végzést, ehhez engedélyt kellett volna szereznie. Ráadásul ilyen engedélyt V. Klohn csak akkor kapott volna, ha a fellebbezésében tudta volna igazolni a „kivételes közérdek” fennállását. A nemzeti jog erre vonatkozó elemeit Írország megerősítette a tárgyaláson.

114. Harmadszor, V. Klohn alátámasztotta a tárgyaláson, anélkül hogy azt bármely másik fél vitatta volna, hogy nem volt tudomása a lehetséges vagy valószínű költségviselési kötelezettségéről a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát, vagy legalábbis a határozattervezetet megelőzően, amely a bíróság költségekről rendelkező végzését követő *egy év elteltével állt rendelkezésre*. Ezzel összefüggésben V. Klohn arra hivatkozott, hogy a tanács – említett határozatban vele szemben megítélt – költségeinek összege megközelítőleg háromszorosa volt annak, ami az ő részéről az eljárás során felmerült. Az érdekelt fél láthatóan nem kezdeményezte a költségei megtérítését.

115. Negyedszer, V. Klohn előadta, hogy az őt költségviselésre kötelező bírósági végzés meghozatalakor azt hitte, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) alkalmazni fogja a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt. V. Klohn egy, a költségviselésről rendelkező végzésnél pár hónappal korábban hozott nemzeti precedensre hivatkozott, amely nézete szerint ezt az álláspontot támasztja alá.[66] Ezt az érvelést különösen Írország vitatta, mivel szerinte „kristálytiszta” a Supreme Court (legfelsőbb bíróság) ítélkezési gyakorlatából, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) nem rendelkezik ilyen jogkörrel.[67]

64 Lásd például: 2015. november 11-i Klausner Holz Niedersachsen ítélet (C-505/14, EU:C:2015:742, 38. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

65 2004. január 13-i Kühne & Heitz ítélet (C-453/00, EU:C:2004:17, 28. pont); 2007. július 18-i Lucchini ítélet (C-119/05, EU:C:2007:434, 63. pont). Vesd össze azzal, ami az 1999. június 1-jei Eco Swiss ítéletben (C-126/97, EU:C:1999:269, 46. és 47. pont) és a 2006. március 16-i Kapferer ítéletben (C-234/04, EU:C:2006:178, 21. pont) foglalt általános megközelítésnek tekinthető.

66 A High Court (Írország) 2007. november 21-i Kavanagh ítélete (HC IEHC (2007) 389 – Nyilvántartási szám: 2007/1269 P).

67 A V. Klohn költségviselésre kötelezéséről rendelkező bírósági végzés (2008) időben megelőzi a 2009. július 16-i Bizottság kontra Írország ítéletet (C-427/07, EU:C:2009:457), amelyben a Bíróság megállapította, hogy Írország nem ültette át a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályt. A költségekre vonatkozó nemzeti szabályok jogszerűsége (jogellenessége) fontos tényezőnek tűnik, amelyet csak a költségviselésről rendelkező végzés megtámadására nyitva álló határidő leteltét követően igazoltak.

116. Ötödször, értem, hogy a Taxing Masternek (költségekről határozó bíró) van némi jogköre a tekintetben, hogy a megtéríteni kért költségekhez képest csökkentse a megítélt költségek összegét. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanis megerősítette, hogy a tanács eredetileg megközelítőleg 98 000 eurót követelt, azonban megközelítőleg mindössze 86 000 eurót ítéltek meg neki. Értem, hogy e költségcsökkentés indokául lényegében a jogi költségek észszerűsége szolgált, és hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) úgy véli, hogy a költségcsökkentésre vonatkozó jogköre nem foglalja magában a megítélt költségek azon az alapon történő csökkentését, hogy e költségek mértéktelenül magasak.

2. A jelen ügyre történő alkalmazás

117. A kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy az alapügyben elvégezze a tényállás és a nemzeti jog végső értékelését. Ezt szem előtt tartva, az alábbiakban ismertetem az uniós jogból eredő kötelezettségeket, és hogy ezek miként alkalmazhatók a tényállással és nemzeti joggal kapcsolatban a fentiekben előadott ismereteim alapján.

118. A KHV-irányelv nem jelöli ki azt a bíróságot vagy más szervet, amely hatáskörrel rendelkezik a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály alkalmazásának biztosítására. Ezért, miként a hasonló jellegű más szabályok esetében, ez elsődlegesen a nemzeti jogra tartozó kérdés.[68] A mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály végrehajtásának biztosítására szánt módozatok és eszközök megválasztásának szabadsága nem érinti a tagállam arra irányuló kötelezettségét, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály teljes hatályának biztosítása érdekében – az elérni kívánt céljával összhangban – valamennyi szükséges intézkedést megtegyen.[69]

119. A tagállam arra vonatkozó kötelezettsége, hogy elérje a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály által előirányzott eredményt, és hogy teljesítse az EUSZ 4. cikk (3) bekezdésben előírt arra vonatkozó feladatát, hogy megtegye az említett kötelezettség megvalósulása biztosításához szükséges összes megfelelő – akár általános vagy konkrét – intézkedést, köti a tagállamok bíróságait,[70] és ez szintén kiterjed valamennyi nemzeti hatóságra, ideértve *a fortiori* azokat is, amelyet a nemzeti bíróságokhoz tartoznak vagy azok részét képezik.[71]

120. Más szóval: az uniós jog elsőbbségének és közvetlen hatályának, valamint az összhangban álló értelmezésnek a követelménye a tagállamok valamennyi hatóságát köti, *a bírósági és közigazgatási hatóságokat egyaránt*. E kereteken belül ténylegesen a nemzeti jogra tartozik annak eldöntése, hogy végső soron melyik konkrét entitásra bízzák annak biztosítását, hogy tiszteletben tartják az említett követelményeket, *feltéve hogy valaki ellátja ezt a feladatot*. Nem a Bíróság feladata dönteni a tagállami kompetenciák belső megosztása felől e tekintetben és/vagy a nemzeti szervek, például a Taxing Master (költségekről határozó bíró) alkotmányos besorolása felől.

121. Általános jelleggel a következők állapíthatók meg.

122. A fent körülírt időbeli korlátozásokra is figyelemmel, valamely magánszemély – például V. Klohn – részére biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a nemzeti bíróságok és a nemzeti hatóságok előtt a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabályra hivatkozhasson. E nemzeti bíróságok és hatóságok kötelesek biztosítani a szóban forgó szabály közvetlen hatályának

68 Lásd például: 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 39. pont).

69 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 40. pont).

70 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 98. pont).

71 1989. június 22-i Costanzo ítélet (103/88, EU:C:1989:256, 30–33. pont).

eredményeit,[72] vagy amennyiben a Bíróság úgy ítéli meg, hogy a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály nem bír közvetlen hatállyal, az említett igazságügyi hatóságok mindenesetre a „hatáskör[ük]nek megfelelően”,[73] a nemzeti hatóságok pedig a „hatáskör[ükön] belül” kötelesek a nemzeti jogot a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabállyal összhangban értelmezni.[74]

123. A fennmaradó kérdés tehát az, hogy a megítélt költségeknek a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály tiszteletben tartása érdekében történő csökkentése a Taxing Master (költségekről határozó bíró) vagy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló bíróság „hatáskörébe” tartozó kérdésnek minősül-e. Lényegében ezt takarja a kérdést előterjesztő bíróság harmadik kérdése.

124. Ezzel összefüggésben úgy vélem, hogy amikor a Bíróság ítélkezési gyakorlata arra hivatkozik, hogy a nemzeti közigazgatási hatóságok az uniós jog elsőbbségét és közvetlen hatályát, valamint az összhangban álló értelmezés kötelezettségét a „hatáskör[ükön] belül” alkalmazzák, ezt úgy kell értelmezni, hogy a nemzeti hatóságok akkor kötelesek így eljárni, ha rendelkeznek a szükséges hatáskörrel (az *általános* értelemben vett *hatáskörrel*), anélkül hogy rendelkeznének arra vonatkozó kifejezett felhatalmazással, hogy az uniós jog által előírt konkrét célkitűzés érdekében gyakorolják a fennálló hatáskört. A közvetlen hatály és az elsőbbség azonban nézetem szerint nem terjeszthető ki olyan mértékben, hogy ezáltal a közigazgatási hatóságok teljesen új jogkörre tegyenek szert ahhoz képest, mint amellyel a nemzeti jog alapján rendelkeztek, potenciálisan sértve ezáltal a hatalmi ágak szétválasztását.

125. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemből kiderült számomra, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) bizonyos körülmények között hatáskörrel rendelkezik a költségek csökkentésére. Úgy tűnik tehát, hogy azzal az általános jellegű hatáskörrel rendelkezik, amely lehetővé teszi a megítélendő költségek összegének módosítását. Az, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) költségek csökkentésére vonatkozó hatásköre értelmezhető-e úgy, mint amely kiterjed a jelen ügyhöz hasonló esetekre, végső soron a nemzeti jogra tartozik, ezt pedig a kérdést előterjesztő bíróságnak kell eldöntenie.

126. Mindenesetre, amennyiben a kérdést előterjesztő bíróság azt a következtetést vonja le, hogy a Taxing Master (költségekről határozó bíró) maga *nem* rendelkezik az erre vonatkozó hatáskörrel, a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló bíróságnak rendelkeznie kell azzal.

127. Az állandó ítélkezési gyakorlat alapján valójában *leginkább* a nemzeti bíróságok feladata a magánszemélyekre vonatkozó uniós jogi rendelkezések bírói védelmének és hatékony érvényesülésének biztosítása.[75] Az ilyen tárgyú uniós jogszabályok hiányában minden tagállam belső jogrendjének feladata kijelölni a hatáskörrel rendelkező bíróságot, és meghatározni a bírósághoz fordulás azon eljárási szabályait, amelyek célja, hogy biztosítsák a jogalanyok uniós jogból eredő jogainak védelmét.[76]

128. E szabályok nem lehetnek olyanok, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé tegyék az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve). Az említett követelmény uniós szinten történő be nem tartása sértheti a hatékony bírói jogvédelem elvét.[77]

72 1989. június 22-i Costanzo ítélet (103/88, EU:C:1989:256, 31. pont).

73 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 99. pont).

74 1990. június 12-i Németország kontra Bizottság ítélet (C-8/88, EU:C:1990:241, 13. pont); 2004. január 13-i Kühne & Heitz ítélet (C-453/00, EU:C:2004:17, 20. pont); 2008. február 12-i Kempter ítélet (C-2/06, EU:C:2008:78, 34. pont).

75 2004. október 5-i Pfeiffer és társai ítélet (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 111. pont).

76 1976. december 16-i Rewe-Zentralfinanz és Rewe-Zentral ítélet (33/76, EU:C:1976:188, 5. pont); 1976. december 16-i Comet ítélet (45/76, EU:C:1976:191, 13. pont); 1995. december 14-i Peterbroeck ítélet (C-312/93, EU:C:1995:437, 12. pont); 2007. március 13-i Unibet ítélet (C-432/05, EU:C:2007:163, 39. pont); 2007. június 7-i van der Weerd és társai ítélet (C-222/05–C-225/05, EU:C:2007:318, 28. pont); 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 44. pont).

77 2008. április 15-i Impact ítélet (C-268/06, EU:C:2008:223, 46. és 48. pont).

129. Véleményem szerint a tényleges érvényesülés elvével lenne ellentétes annak megállapítása, hogy sem a Taxing Master (költségekről határozó bíró), sem a Taxing Master (költségekről határozó bíró) határozatát felülvizsgáló nemzeti bíróság nem rendelkezik hatáskörrel a mértéktelenül drága eljárás tilalmára vonatkozó szabály alkalmazására a jelen ügyhöz hasonló esetben.

130. E következtetés levonása során figyelembe veszem az előző szakaszban felsorolt különböző ténybeli elemeket, amelyek közül az egyik álláspontom szerint döntő jelentőségű, nevezetesen az, hogy a mennyiségre vonatkozó határozat jóval a költségek viselésére V. Klohnt kötelező határozat megtámadása határidejét *követően* született meg. Ez arra enged következtetni, hogy V. Klohnnak annak eldöntése során, hogy megtámadja-e a költségviselésről rendelkező végzést, egyszerűen nem állt rendelkezésére egy kulcsfontosságúnak tűnő információ: mekkora összeg viselésére kötelezhetik? Ezzel összefüggésben utalni kívánok arra, hogy a tanács jelen ügyben előadott érvelésének jelentős része azon a feltevésen alapul, hogy a pereskedésre irányuló döntés *megalapozott költség-haszon elemzést* foglal magában, amely megalapozott várakozásokhoz vezet. Ennélfogva némiképpen ironikus ezt követően arra hivatkozni, hogy a pervesztes félnek úgy kell döntést hoznia arról, hogy megtámadja-e a költségviselésről rendelkező határozatot, hogy ténylegesen nincs tisztában azzal, hogy mekkora összeget kell majd esetlegesen megfizetnie.

131. A fentiek alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság által feltett harmadik kérdésre az alábbi választ adja:

„A kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévőhöz hasonló ügyben, amennyiben valamely költségviselésről rendelkező végzés nem tartalmaz kikötést és fellebbezés hiányában nemzeti jogi szempontból véglegesnek és jogerősnek minősül, és amennyiben az említett végzéssel szembeni fellebbezés benyújtására nyitva álló határidő leteltét megelőzően a megtérítendő költségeket nem számszerűsítették, úgy az uniós jog megköveteli, hogy:

– a nemzeti joggal összhangban a pernyertes félnél észszerűen felmerült költségek összegének megállapításával megbízott Taxing Master (költségekről határozó bíró); vagy

– a Taxing Master (költségekről határozó bíró) ilyen határozatának felülvizsgálatára felkért bíróság

alkalmazza a KHV-irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdéséből fakadó közvetlen hatállyal bíró azon szabályt, amelynek értelmében a költségek nem tehetik az eljárást mértéktelenül drágává.”

V. Végkövetkeztetések

132. Azt javasolom a Bíróságnak, hogy a Supreme Court (legfelsőbb bíróság, Írország) előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő válaszokat adja:

1) A kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévőhöz hasonló ügyekben (a 2003. május 26-i 2003/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló, 1985. június 27-i 85/337/EGK tanácsi irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdésében foglalt azon követelményre, miszerint az eljárások „nem lehetnek mértéktelenül drágák”, az eljárás átültetési határidő leteltét követő első különálló szakaszának kezdetétől lehet hivatkozni, vagyis az ügyet tárgyaló igazságügyi hatóság által olyan határozat meghozatalát követően, amely a) lezárja az adott szakaszt vagy b) lehetővé teszi az eljárás folytatását.

2) A 85/337 irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdésében foglalt, a „mértéktelenül drága eljárás tilalmára” vonatkozó követelmény közvetlen hatállyal bír. A pervesztes fél költségviselésre kötelezése keretében mérlegelési jogkörrel rendelkező nemzeti bíróságnak, abban az esetben, ha

nem fogadtak el a fenti rendelkezés átültetésére szolgáló konkrét intézkedést, a hivatkozott rendelkezés hatálya alá tartozó eljárásban a költségviselésről szóló döntéshozatal keretében kell biztosítania, hogy az általa hozandó végzéstől nem válik az eljárás „mértéktelenül drágává”.

3) A kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévőhöz hasonló ügyben, amennyiben valamely költségviselésről rendelkező végzés nem tartalmaz kikötést és fellebbezés hiányában nemzeti jogi szempontból véglegesnek és jogerősnek minősül, és az említett végzéssel szembeni fellebbezés benyújtására nyitva álló határidő leteltét megelőzően a megtérítendő költségeket nem számszerűsítették, úgy az uniós jog megköveteli, hogy:

– a nemzeti joggal összhangban a pernyertes félnél észszerűen felmerült költségek összegének megállapításával megbízott Taxing Master (költségekről határozó bíró); vagy

– a Taxing Master (költségekről határozó bíró) ilyen határozatának felülvizsgálatára felkért bíróság

alkalmazza a 85/337 irányelv 10a. cikkének ötödik bekezdéséből fakadó közvetlen hatállyal bíró azon szabályt, amelynek értelmében a költségek nem tehetik az eljárást mértéktelenül drágává.